

ضرورت اصلاح نگاه سید جواد طباطبایی در ترسیم اندیشه های سید جمال الدین اسدآبادی

مدخل سید جمال الدین اسد آبادی در دائره المعارف بزرگ اسلامی را وی نوشته است. با بررسی این نوشته به نکات قابل تاملی اشاره خواهد شد.

با مروری در آرای وی، شاید کسی باور نکند که مدخل «سید جمال الدین اسد آبادی» از سردمداران جنبش اصلاحی - سیاسی را در دائره المعارف او طباطبایی نوشته باشد. در حقیقت کسی این متن را نوشته است که هیچ علقه فکری بین او و سیدجمال وجود ندارد. سید جواد طباطبایی شخصیتی «مرزگرا و ناسیونال» داشت؛ ولی سید جمال اندیشه ای «بی مرز» دارد که حتی ملیت وی امروزه مورد نزاع است.

سید جواد تمام تلاشش را می کرد که مرزهای باستانی ایران را به نوعی به هم بدوزد؛ ولی سید جمال مرزهای عقیده را محترم می دانست و سعی داشت مفهوم امت اسلامی را تعیین بخشد. [مرزی که تقریباً همه مکاتب قبول دارند. حتی سکولار ها هم مرزهای عقیدتی را قبول دارند و برای خودشان محترم می شمارند.] وطن سید جمال «دارالاسلام» بود ولی وطن سید طباطبایی «خاک اهورایی» بود که او محدوده آن را نیز تعیین شده در بستر تاریخ و با صدها اشکال می دانست.

عجیب نیست که به اعتقاد استاد حسن انصاری درباره آقای طباطبایی که نقل می کنند: «وی آدمی است که هیچ ارتباطی به سید جمال ندارد، طبیعی است که در نوشته هایش و از جمله در همین مدخل او را تحقیر کند. اما فراتر از بحث صلاحیت و یا عدم صلاحیت آقای طباطبایی در تألیف این مقاله نکته اینجاست که در این مقاله جز یکی دو اثر سید جمال به بسیاری از نوشته های دیگر او توجهی نکرده است».

خواننده محترم می داند که سید جمال یکی از بزرگان عرفان و فلسفه است و شاگردان وی که از قضاء آثار مهم فلسفی دارند؛ مانند محمد عبده، همه تعالیم خود را از سید جمال داشته اند و اهمیت آثار وی هر روز در غرب بیشتر مورد توجه قرار می گیرد. اما آقای دکتر طباطبایی در اشاراتش به سید جمال اعتباری علمی و فلسفی برای وی قائل نیست. او سید جمال را در مشروطه بی تأثیر می داند و حتی ساخت وی از غرب را به سخره می گیرد.

